

Wykład „Niebezpieczna starość”

w ramach **projektu badawczego własnego pt. „Przemoc wobec ludzi starych w Polsce na przykładzie badań środowiskowych na Podlasiu”, Nr N11603231/3950, realizowanego w latach 2006-2009, finansowanego przez Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.**

Kierownik projektu: prof. UwB, dr hab. Małgorzata Halicka

Wykonawcy projektu: dr Jerzy Halicki, prof. dr hab. Wojciech Pędich, dr Krzysztof Czykier, mgr Emilia Kramkowska, mgr Anna Sidorczyk, mgr Mikołaj Rybaczuk

Wśród różnych wyzwań, przed którymi staje współczesna gerontologia pojawia się problem niepomyślnego starzenia się. Jest wiele czynników zwiększających ryzyko doświadczania przez osobę starszą niepomyślnego starzenia się. Jednym z nich jest przemoc.

Przemoc rozpatrywana w aspekcie gerontologicznym rozumiana jest pod postacią nadużyć i zaniedbań. Przez nadużycia rozumiemy sposoby zachowania lub/i akty działania, które przejawiają się w stosowaniu aktów przemocy fizycznej lub/i psychicznej np. zadawanie bólu fizycznego (bicie) lub udręki duchowej (poniżanie osoby starszej, ograniczanie jej praw), natomiast zaniedbania rozumiane są jako intencjonalne bądź pozbawione intencji, ale szkodliwe zachowania opiekunów formalnych, bądź nieformalnych, którym osoby starsze ufają np. odmowa lub zaniechanie opieki.

Zagadnienie przemocy doświadczanej przez osoby starsze było przedmiotem badań realizowanych przez Zakład Andragogiki i Gerontologii wraz z Zakładem Socjologii Edukacji Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku we współpracy z Komendą Wojewódzką Policji w Białymstoku oraz Miejskim Ośrodkiem Pomocy Rodzinie w Białymstoku. Projekt był realizowany przez okres 3 lat. Prezentowane wyniki dotyczą drugiego etapu badań środowiskowych prowadzonych wśród starszych wiekiem mieszkańców Podlasia (60 i więcej lat) mieszkających na obszarach miejskich i wiejskich pogranicza polsko-białoruskiego, wybranych celowo ze względu na środowiskowe zróżnicowania pod względem statusu społecznego a także pod względem etnicznym i kulturowym. Szczególna uwaga zostanie zwrócona na nadużycia i zaniedbania stosowane wobec ludzi starych przez członków ich rodziny.

Większość badanych osób starszych (w II etapie wzięło udział ogółem 619 seniorów) stanowiły kobiety (63,7%), a ponad połowa z nich (62,5%) była w wieku 65 – 74 lata. Osoby

starsze deklarowały głównie wyznanie rzymsko-katolickie (66,9%) i prawosławne (32,1%), pozostawanie w związkach małżeńskich (58,3%) oraz posiadanie minimum 2 dzieci (59,4%). Zwraca uwagę fakt, iż mimo trudnej sytuacji ekonomicznej i/lub lokalowej w niektórych środowiskach, zdecydowana większość badanych osób starszych wyrażała zadowolenie z własnego życia (63,1%).

Sytuacja życiowa osób starszych jest w badanych środowiskach na Podlasiu zróżnicowana. Ponad 9% (57 osób) przyznało, że było ofiarą przemocy, której sprawcami byli najczęściej członkowie rodziny (mąż, syn i córka). Problemy alkoholowe sprawców przemocy stanowiły o przyczynach przemocy. Formą nadużyć przejawianą najczęściej była przemoc psychiczna, zdecydowanie rzadziej fizyczna i finansowa. Oto niektóre formy przemocy przejawiane w stosunku do osób starszych ze strony rodziny. Przemoc psychiczną pod postacią znieważania lub wyzwisk zgłaszało blisko 10% wszystkich badanych, zastraszanie osoby starszej miało miejsce w przypadku 2,4% respondentów, około 3% doświadczyło przemocy fizycznej pod postacią szturchania, popychania, a dalsze 3% badanych respondentów mówiło o biciu i innych rękoczynach. Osoby starsze były także wyganiane z domu/mieszkania (2,6%), a w przypadku 1,1% ograniczana była wolność. Najwięcej spośród przebadanych osób starszych przyznało się do kłótni rodzinnych – blisko 13%. Istnienie nadużyć finansowych potwierdzała nieznaczny odsetek badanych (około 3%). Najczęściej występującą ich formą było zabieranie pieniędzy bez zgody właściciela.

Zaprezentowane wyżej przejawy przemocy w stosunku do osób starszych zdarzają się częściej w środowisku wiejskim aniżeli miejskim. Seniorzy mieszkający w gminach wiejskich częściej (14,7%) niż seniorzy mieszkający w mieście (10,8%) deklarowali, iż w ich rodzinach mają miejsce kłótnie. Mieszkańcy wsi wskazywali także częściej na doznawanie znieważania i wyzwisk (11,2%) niż mieszkańcy osiedli miejskich (7,9%). Podobnie przemocy fizycznej pod postacią popychania i poszturchiwania doświadczały częściej osoby starsze ze środowisk wiejskich (14,4%) niż miejskich (3,9%).

Dwa wiejskie środowiska wyróżniają się jednak w sposób szczególny jeśli chodzi o przejawy przemocy i ich natężenie. Dotyczy to gmin: Zbójna i Kleszczele. Mieszkańcy gminy Kleszczele najczęściej doświadczają wszystkich form zachowań agresywnych. Dominującą postać przemocy ze strony członków rodziny stanowiły kłótnie (23,8%), znieważanie i wyzwiska (17,1%), popychanie i szturchanie (9,5%), a bicie i inne rękoczyny (8,6%). W gminie Zbójna 16,4% osób starszych deklarowało występowanie kłótni, 10,6% znieważanie i wyzwiska, a 3,9% bicie i inne rękoczyny. Główne Przyczyny aktów przemocy wobec osób starszych były zróżnicowane. Jednak w dwóch gminach dwa czynniki wyróżniają się w

sposób szczególny jako przyczyny przemocy: w gminie Kleszczele problemy alkoholowe w rodzinie natomiast w gminie Zbójna trudna sytuacja społeczno-materialna osób starszych. Dochody seniorów były tu najniższe. Także w tej gminie osoby starsze najczęściej tworzyły wielopokoleniową wspólnotę mieszkaniową, co sprzyjało nieporozumieniom rodzinnym, a w konsekwencji przemocy.

Ofiary przemocy można podzielić na dwa podstawowe typy: ofiary przyjmujące bierną postawę wobec doświadczanej sytuacji przemocy i ofiary, które doświadczanej przemocy starają się przeciwdziałać.